

DERS ÖZETLERİ, DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ

AÖL Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 1 Dersi – 1. ÜNİTE ÖZETİ

1. ÜNİTE : BİLGİ VE İNANÇ

1. İSLAM'DA BİLGİ KAYNAKLARI

İnsan, diğer varlıklardan farklı olarak bazı yeteneklerle donatılmış ve en güzel şekilde yaratılmıştır. İnsan akli ve hür iradesi sayesinde bu evrende etkin olmaktadır. Akıl ve hür iradenin etkinliği ise “bilgi” sayesinde gerçekleşmektedir.

Bilgi, doğrudan insanın varlık yapısı ile ilgilidir. İnsan, yaratılışı gereği, farkına vardığı her varlığı, olayı, olguyu, duygu ve düşüncüyü anlamak ve imkânlar ölçüsünde de açıklamak ister; şüphe eder, soru sorar ve merak eder. İnsanın varlığını layıkıyla sürdürebilmesi için bilmesi gerekir. Bilme onu diğer varlıklardan ayıran en büyük özelliğidir. “Bilme” de ancak “bilgi” ile gerçekleştirilebilir. İnsanın insanlığını gerçekleştirmesi, kültür ve uygarlık oluşturmaları da ancak bilgi ile mümkün olabilir.

Felsefe, bilgiyi genelde bilen özne ile bilinen nesne arasında kurulan ilişki sonucunda ortaya çıkan ürün olarak tanımlar. Burada özne insan, nesne ise insanın dışındaki her şeydir. Buna göre bilgi, insan ile evren arasındaki ilişkilerin açıklanmasıdır.

Felsefede bilginin kaynağını deneyciler (empiristler) ve akılcılar (rasyonalistler) ve sezgiciler olarak ayırabiliriz. Deneycilere göre sadece duyu organlarıyla elde edilen, tecrübe edilen bilgiler vardır. Bilgi duyularla sınırlıdır. Akılcılara göre ise bilginin kaynağı akılla sınırlıdır. Onlara göre duyu organlarıyla elde edilen bilgi yanıltıcıdır. Akıl kökenli bilgiler/doğrular **a priori**dir (önsel) ve

bu nedenle değişmez ve zorunludur. Sezgiciler ise bilgiyi sezgilerle sınırlarlar. Onlara göre doğru, kesin ve sağlam bilgiyi ya da hakikati ne deney ne de akıl verebilir.

Bilimsel yöntem akıl, deney ve gözleme dayalıdır. Bilimsel bilgi objektif, sistemli, tutarlı ve eleştiriye açık bilgidir. **Bilimsel bilgi doğa bilimleri (fizik, kimya, biyoloji ve astronomi), formel bilimler (matematik, mantık), insan bilimleri (tarih, dil bilim, sosyoloji) olmak üzere üçe ayrılır.**

Son yüzyılda bilim ve tekniğin ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan akım **pozitivizm** bilim anlayışı ise bilginin elde edilmesinin yolunun, deneye bağlı olduğu görüşüne savunur. Pozitivizm öncelikle, modern bilimi, bilimsel yöntemi yani deneyi ve gözlemi önemseyen bir düşünce sistemidir. Buna göre, metafiziksel ve dinî her türlü açıklama, gerçeklikle uyuşmamaktadır çünkü onlar için gerçek olan, deneyle varlığı kanıtlanmış olandır.

Sözlük anlamıyla ilim, mutlak olarak bilmek, sağlam olarak bilmek, kesin olarak bilmek, deneyerek bilmek, bir şeyin gerçeğini bilmek anlamlarına gelir. İlim, insanın vahiy, akıl ve duyu organları aracılığıyla elde ettiği kesin bilgilere denir. İlim, bir şeyi olduğu gibi ve gerçeğe uygun şekilde bilmektir. Bu anlayışa göre, yanlış malumata bilgi denilmez. Bir şey hakkında düşünce yoluyla derin bilgi ve anlayışa erişmek ise **marifet** olarak ifade edilir.

İslam, bilgiyi teşvik eden ve bilgi edinmeye önem veren bir dindir. Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: "Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı alaktan yaratmıştır. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren Rabbin sonsuz kerem sahibidir." (**Alak suresi, 1-5. ayetler.**)

Hz. Peygamber (s.a.v.)* de "İlim öğrenmek her Müslümana farzdır." (İbn Maci Mukaddime, 17.) buyurarak bu konunun önemini ortaya koyar.

İslam ilme önem vermiş ve kötülüğün, küfür ve şirkin sebebinin bilgisizlik ve cahillik olarak açıklamıştır. Kur'an'da bu durum şöyle açıklanmaktadır: "...O hâlde sakın cahillerden olma!" (En'am suresi, 35. ayet), "Kulları içinden ancak bilenler, Allah'ın büyüklüğü karşısında heyecan duyarlar." (Fâtır suresi, 28. ayet.). Ayrıca Kur'an'da ilim ve âlimler övülmüş bilenlerle bilmeyenler şu ifadelerle açıkça belirtilmiştir: "...De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl izan sahipleri bunu anlar." (Zümer suresi, 9. ayet.), "...Allah içinizden (gerçekten) iman etmiş olanları ve ilme kavuşmuş olanları yüksek derecelere çıkarsın..." (Mücadele suresi, 11. ayet.)

Kur'an'da insanın öğrenen ve bilen bir varlık olduğunu, bilginin kaynağının, insana bilmediklerini öğreten ve her şeyi bilen Allah (c.c.) olduğu da ifade edilir. Akıl, doğruyu yanlıştan ayıran, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurarak yargıda bulunan, bilgi üreten, kavramlaştıran bir yetidir. Duyular, görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma olmak üzere beş duyudan oluşmaktadır. Haber ise, doğru ve yalan olma ihtimali bulunan her çeşit bilgidir. Doğru bilginin, bunlardan birisi, ikisi veya her üçü yoluyla elde edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

İslam düşüncesine göre bu üç bilgi kaynağının her biri farklı bir alan ile ilgili bilgi vermektedir. Selim aklın verdiği bilgiyi duyular, selim duyuların sağladığı bilgiyi ise selim akıl veremez.

Bilgi Kaynaklarının İşleyişi

Kur'an, bilgi kaynağı olarak, vahiy başta olmak üzere, doğru haberi, duyuları ve akıl yürütmeyi göstermektedir. İnsan hayatının gayesi, Allah'ı (c.c.) bilmek, inanmak ve O'na ibâdet (kulluk) etmektir. Allah'ı (c.c.) bilmek, bilgilerin en üstünü ve yücesidir. İnsan ancak bilgi vasıtalarıyla Allah'a (c.c.) giden yolu bulabildiği gibi, kendisini ve çevresini de bu vasıtalarla bilir.

Selim Akıl (Sağlam Akıl)

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklı oluşunda akliselim sahipleri için elbette ibretler vardır." (Âl-i İmrân suresi, 190. ayet) bu ayetle anlatılmak istenen nedir?

İnsan için temel bilgi elde etme yollarından birisi selim akıldır yani sağlam akıldır. Akıl düşünme, anlama ve kavrama gücü olarak tanımlanır. Selim akıl ise insanın doğru karar vermesini sağlayan, herhangi bir olumsuzluktan veya ortamın kötülüğünden etkilenmeyen, yaratılışındaki temizliği ve saflığını koruyan akla denir.

Kur'an'da ancak bilgi sahibi olanların akledebileceği ise şu ayetle ifade edilmiştir: **"İşte biz, insanlara bu misalleri anlatıyoruz ama bunların hikmetini gerçek bilgi sahibi olanlardan başkası kavrayamamaktadır." (Ankebût suresi, 43. ayet.)** Ayrıca Kur'an'da kafirler **"Onlar sağır, dilsiz ve kördürler, çünkü onlar düşünmezler." (Bakara suresi, 171. ayet.)** ifadeleriyle uyarılarak insan için aklın önemli rolü açıkça gösterilir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de aklın önemine şu hadisiyle açıklar: **"Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uyuyandan, iyileşinceye kadar akıl hastasından, ergenlik çağına gelinceye kadar çocuktan." (Buhari, Hudûd, 22.)**

Aklı kullanmayı, düşünmeyi, akıl yürütmeyi emreden ayetlerden bazıları şunlardır:

"Sağlam düşünce ve inanç sahipleri için yeryüzünde açık kanıtlar vardır. Hatta kendinizde de. Hiç görmüyor musunuz?" (Zâriyat suresi, 20-21. ayetler.)

"Bu bir mübarek kitaptır ki onu sana, insanlar ayetleri üzerinde iyice düşünsünler, akıl iz'an sahipleri ondan dersler, öğütler alsınlar diye indirdik." (Sad suresi, 29. ayet.)

"Siz de sabah akşam onların yurtlarından gelip geçmektesiniz. (Bunları görüp de) aklınızla değerlendirmiyor musunuz?" (Sâffat suresi, 137-138. ayetler.)

İslam düşüncesinde akıl, dinî yükümlülükler için bir şarttır. Buna göre akıl sahibi olmayanların, aklını kullanmasında bir hastalık veya engel bulunan kişilerin, dinî kurallar karşısında herhangi bir sorumluluğu ve yükümlülüğü yoktur.

Kur'an insanın bu özelliğine de dikkat çekerek şöyle buyurmuştur: “Onların çoğu sadece zanna uyuyor. Oysa zan hiçbir şekilde gerçek ve kesin bilginin yerini tutamaz. Allah yaptıklarınızı çok iyi bilmektedir!” (Yunus suresi, 36. ayet.) Allah (c.c.) insanların arzu, istek ve zan ile hareket etmelerini, sorgulamadan taklit ederek, ataların izinden gitmelerini kınamış ve bu davranışları yasaklamıştır.

Sadık Haber (Doğru Haber)

İslam düşüncesine göre bilginin kaynaklarından biri de sadık haberdir. Sadık haber, vahiy ve peygamberlerden gelen haberlerden oluşur. **Doğru haber**, zorunlu bilgilerle hükmü kanıtlanan, duyularla kesinliği algılanan ve böyle olduğuna delil getirilebilen haber demektir. Dış gerçekliğe ve akla uygun olmayan haber ise **yalan haberdir**.

Din, haber içeren bilgilere dayanır. Bu haberler, melek ve peygamber tarafından getirildiği için doğru ve kesindir. Sadık haberler, gerçeğe uygunluğu bakımından **mütevâtir haber** ve **peygamberlerden gelen haber** olmak üzere ikiye ayrılır:

Mütevâtir Haber: Yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun naklettiği haberlerdir. Bu tanıma göre bir haberin **mütevâtir niteliğini kazanabilmesi için çok sayıda insan tarafından nakledilmesi ve çok sayıda insanın bir araya gelip beraberce bir yalanı, haber olarak nakletme imkânlarının bulunmaması gerekir**.

Bir haberin mütevâtir olmasının üç şartı vardır:

1. Her dönemde yalan söylemek üzere bir araya gelmesi imkânsız çok sayıda insan tarafından nakledilmesidir. 2. Nakledenlerin sayısında azalmanın olmamasıdır. 3. Olayı veya haberi nakledenlerin görmüş veya duymuş olmasıdır.

Peygamberlerden Gelen Haber: Peygamberliği mucize ile desteklenmiş ve ispat edilmiş peygamberin verdiği haberdir ancak bu çeşit bilgi, peygambere inanan bir Müslüman için bir değer ve anlam ifade eder. İnanmayan için zorunlu bilgi ifade etmez. Peygamberden gelen haber hem Kur'an ayetlerini hem de sünneti kapsamaktadır.

İnsan, vahiy aracılığıyla akli ve duyuları ile ulaşamayacağı pek çok bilgiye ulaşır. Evrenin yaratılışı, insanın yaratılışı ve amacı, ölümden sonraki hayat, cennet, cehennem, inanç, ibadet ve ahlakla ilgili pek çok kuralı vahiy aracılığıyla öğreniriz.

KUR'AN-I KERİM'DEN BAZI AYETLER

Evrenin yaratılışı

“Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istivâ eden; geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki yaratma da buyurma da yalnız ona aittir. Âlemlerin rabbi olan Allah yüceler yücesidir.” (A'râf suresi, 54. ayet.)

İnsanın yaratılışı

“Hakikatte biz insanı katışık bir nutfeden yarattık; imtihan edelim diye onu iştir ve görür kıldık.” (İnsan suresi, 2. ayet.)

Ahiret hayatı

“Hayır (ey insanlar)! Doğrusu siz çabucak gelip geçeni seviyorsunuz, ahireti ise bir yana bırakıyorsunuz. Oysa o gün bir kısım yüzler Rablerine bakarak mutlulukla parılayacaktır. Bir kısım yüzler ise o gün insanın belini kıracak bir felâketi sezerek sararıp solacaktır.” (**Kıyâmet suresi, 20-25. ayetler.**)

Cennet ve Cehennem

“Siz ve eşleriniz, muhteşem bir şekilde karşılanıp ağırlanmak üzere cennete girin. Orada altın tepsiler ve bardaklar cennetliklerin çevrelerinde dolaştırılacaktır. Orada canların istediği, gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz orada sonsuza kadar kalıcısınız.” (**Zuhruf suresi, 70-71. ayetler.**)

“Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeri! Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler. Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar. Şöyle cevap verirler: “Evet, doğrusu bize bir uyarıcı (peygamber) gelmişti fakat biz onu yalancılıkla itham etmiş ve ‘Allah hiçbir şey göndermemiştir; siz gerçekten büyük bir sapkınlık içindesiniz!’ demiştik.” (**Mülk suresi, 6-9. ayetler.**)

İnanç, ibadet ve ahlak

“Allah’ın elçisi ve müminler, Rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. ‘O’nun elçileri arasında ayırım yapmayız’ ve ‘İşittik, itaat ettik, bağışlamayı dileriz Rabbimiz, gidiş sanadır’ dediler.” (**Bakara suresi, 285. ayet.**)

“O tövbekârlar, ibadet edenler, hamdedenler, dünyada yolcu gibi yaşayanlar, rükûa varanlar, secde edenler, iyiliği teşvik edip kötülükten alıkoyanlar, Allah’ın sınırlarını gözetenler; müjdele o müminleri!” (**Tevbe suresi, 112. ayet.**)

Akıl ve duyu organları Allah’ın (c.c.) bizlere karşılıksız olarak verdiği nimetlerin en önemlileridir. Kur’an’da akıl ve duyu organlarının doğru şekilde kullanımı konusunda bizleri uyaran ayetlere yer verilir.

Allah (c.c.), duyulardan özellikle aklî bilgiye ulaştıracak verileri temin eden işitme ve görmeye vurgu yaparak, bunların verdiği bilgilerin inanca temel teşkil edeceğini ve inkârı imkânsız kıldığını belirtmektedir:

“Onlara, size vermediğimiz yerler ve imkânlar verdik; kendilerini kulak, göz ve kalplerle donattık. Onlara kulakları da gözleri de kalpleri de hiçbir fayda sağlamadı çünkü onlar Allah’ın ayetlerini inkâr ediyorlardı. Alaya aldıkları şeyler kendilerini kuşatıverdi!” (Ahkâf suresi, 26. ayet.), “Yeryüzünde hiç dolaşmıyorlar mı ki ibret almış kalplere yahut işitmiş kulaklara sahip olsunlar! Şu bir gerçek ki gözler körleşmez fakat göğüslerdeki kalpler körleşir.” (**Hac suresi, 46. ayet.**)

İslam düşüncesinde rüya, keşif ve ilham bilgi kaynağı değildir çünkü bunlar özel ve öznel bilgi kaynaklarıdır.

Rüya; uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü ifade eder.

İlham; gönle doğan şey, kalbe gelen mana, akıl yürütme ve düşünmeye dayanmaksızın elde edilen bilgiye denir.

Keşif; tasavvufta aklın ve duyuların yetersiz kaldığı kabul edilen konularda ilham yoluyla bilgi edinmeye denir. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 165, 202.)

Güncel Bilgi Kaynakları (Dijital Kayıtlar)

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve değişimler, bilginin işlenmesi, depolanması, erişimi ve iletilmesine yönelik sistemleri etkilemekte; görsel ve işitsel araçlar, dijital

bilgi kaynakları, ağırlar gibi farklı araç, yöntem ve kavramları ön plana çıkarmaktadır. Bu durum, bilginin farklı ortamlarda (basılı veya dijital) tür ve biçimlerde sunulmasını da beraberinde getirmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkisiyle uzaktan eğitim, elektronik öğrenme (e-öğrenme), açık eğitim, mobil öğrenme gibi kavramların ve olanakların ortaya çıktığı; bu sayede bireylerin farklı coğrafi alanlarda ve dijital ortamlarda yer alan bilimsel çalışmalara, eğitim içeriklerine, kütüphanelere, çeşitli ağlara ve bilgi kaynaklarına uzaktan kolaylıkla erişebilmektedirler.

Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c.) şöyle buyurur: **"Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının çünkü bazı zanlar günahdır. Birbirinizin mahremiyetini (gizliliklerini) araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; Herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bak bundan tiksindiniz. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah tevbeyle çokça kabul edendir, rahmeti sonsuzdur. "(Hucurat suresi, 12. ayet)"**

Mahremiyet sadece kişilerin hayatları için geçerli değildir. Devlet kurumlarının ve şahsa ait kurumların da mahrem ve gizli kalması gereken bilgilerini gizlice araştırmak ve açıklamak doğru bir davranış olmadığı gibi ayrıca suçtur.

Bilgiyi Sevme

İslam dini bilgiye önem vermiş, **"...Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu sadece akıl sahipleri hakkıyla düşünür." (Zümer suresi, 9. ayet.)** ayetiyle de bilgiye önem ve değer veren insanları da övmüştür.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de bilgi peşinde koşan kişileri şöyle müjdelemiştir: "Kim ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin başışlanması için Allah'a yakarır. Âlimin, abide (ibadet edene) üstünlüğü, (parlaklık, görünürlük ve güzellik bakımından) ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Kuşkusuz âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır; onların bıraktıkları yegane miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur." (Tirmizi, İlim, 19)

İlmin kaynağı olan **Allah (c.c.)** onu, kuşkusuz çalışana, talip olana bahşetmektedir. Sevgili **Peygamberimiz (s.a.v.)** **"İlim ancak öğrenmekle elde edilir." (Buhari, İlim, 10.)** buyurmuş ve bu gerçeği dile getirmiştir.

Peygamberlerin mesajının özü ve esası bilgidir. Nübüvvet geleneğinin son temsilcisi olan **Hz. Peygamber'in (s.a.v.)** öğretisinin temelinde de 'bilgi' vardır. O, kendisinin bir muallim olarak gönderildiğini belirtmiştir. **"Ben ancak muallim olarak gönderildim..." (İbn Mace, Sünnet, 1) Peygamberimiz (s.a.v.) "Öğreten, öğrenen, dinleyen ya da ilmi seven/destekleyen ol, beşincisi olma, helâk olursun!"(Dârimî, Mukaddime, 26.)** diyerek Müslümanlara bilgiyi sevmelerini tavsiye etmiştir. Ayrıca **Peygamberimiz (s.a.v.) "Öğreten ve öğrenen, sevap konusunda eşittir." (İbn Mace, Sünnet,17.)** sözünüle, bilgi alışverişini insanlar arasındaki ilişkinin temeline koymuş ve bilmeyenleri öğrenmeye, bilenleri de öğretmeye teşvik etmiştir.

Doğru Bilgiye Ulaşma

Bilginin doğru olması için duyu organlarının sağlam, akıllı selim, vahye bağlı haberin yalandan uzak olması gerekir. İslam Müslümanların doğru bilgi edinip bu bilgiye göre davranmalarını emreder. Müslümanların zan, hurafe, geliş güzel haber ve dedikoduya inanması doğru bir davranış değildir. **Allah (c.c.)** bu konuda şöyle buyurur: **"Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur." (İsrâ suresi, 36. ayet.)** İslam dininde bir haber geldiğinde onun doğruluğunu araştırmamız emredilmektedir. **"Ey müminler! Şayet size bir fasık haber getirirse onun doğruluğunu araştırın.**

Yoksa bilmeden birilerini rencide eder de sonra yaptığınızdan pişman olursunuz.” (**Hucurât suresi, 6. ayet.**)

Kur'an'da Allah (c.c.), “Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumludur.” (**İsrâ suresi, 36. ayet.**) buyurarak insanların doğru bilgiye ulaşmasının hem davranış hem de sorumluluk açısından önemini belirtmiştir.

Felsefede doğru bilginin ölçütleri şunlardır:

1. Uygunluk
2. Tutarlılık
3. Apaçıklık

Faydalı Bilgi ve Bilgi Ahlakı

“Allah’ım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden sana sığınırım.” (**Tirmizi, Deavat, 68**) İslam’da bilgi edinmek ve ilim sahibi olmak kadar bilginin mahiyeti yani ne bildiğinde çok önemlidir. **Peygamberimiz (s.a.v.)** “Faydasız ilimden Allah’a sığınırım.” (**Tirmizi, Daavât, 68**) buyurarak ilmin faydalı olması gerektiğini bildirmiştir.

Peygamberimiz (s.a.v.), ilim öğrenme ve onu başkalarına öğretme işinin, kişiye nasıl üstünlük kazandırdığını şöyle vurgulamaktadır: “Ancak iki kişiye gıpta edilir: Onlardan biri, Allah’ın kendisine mal verdiği ve Hak yolunda o malı harcamasına imkân tanınan kişi, diğeri de Allah’ın kendisine hikmet verdiği ve onunla hüküm veren ve onu başkalarına öğreten kişidir.” (**Buhari, İlim, 15.**) **Peygamber Efendimizin (s.a.v.)**, “Bir ilim öğreten kimseye, -onların sevabında bir eksilme olmaksızın- öğrettiği ilimle amel edenlerin kazandıkları sevap kadar sevap verilir.” (**İbn Mace, Sünnet, 20.**) buyurması da bilgi sahibi olup onu aktarmanın değerini ve önemini dile getirdiği gibi bilginin davranışlara yansımaları gerektiğine de işaret etmektedir. **Kur'an'da** insanlara bilgi konusundaki sorumluluklarını şöyle hatırlatır: “Sizler kitabı okuduğunuz hâlde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutup musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?” (**Bakara suresi, 44. ayet.**)

Peygamberimiz (s.a.v.), bilgi öğretmeyi sadaka olarak nitelendirmiş ve şöyle buyurmuştur: “Sadakanın en faziletlisi, Müslüman’ın bir bilgi öğrenmesi sonra da o bilgiyi Müslüman kardeşine öğretmesidir.” (**İbn Mace, Sünnet, 20.**) Bilginin sonraki nesillere aktarılması da aynı sorumluluk içerisinde düşünülmelidir. **Peygamberimiz (s.a.v.)** şöyle buyurmuştur: “İnsan ölünce üç şey dışında amelî kesilir: Sadaka-i cariye (faydası kesintisiz sürüp giden sadaka), kendisinden faydalanılan ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlat.” (**Müslim, Vasiyyet, 14.**) **Bilgi, salih amel ve sadaka-i cariye**dir.

“**Resûlullah’ı (sav)** şöyle derken işittim: ‘Kim ilim için yola çıkarsa Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır. Melekler, hoşnutluklarından dolayı ilim talebesine kanatlarını serer. Sudaki balıklara varıncaya kadar yer ve gök ehli âlim kişinin başışlanması için Allah’a yakarır. Âlimin, abide (ibadet edene) üstünlüğü, (parlaklık, görünürlük ve güzellik bakımından) ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Kuşkusuz âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler miras olarak ne altın ne de gümüş bırakmışlardır; onların bıraktıkları yegane miras ilimdir. Dolayısıyla kim onu alırsa büyük bir pay almış olur.” (**Tirmizi, İlim, 19**)

Bilginin Kullanımı ve Muhafazası

İnsanın, **Allah’ın (c.c.)** bilgisinin kuşatıcılığını ve kendi bilgisinin sınırlılığını kabul etmesi, bilgi ahlakının temel bir gereğidir. Bilgi sahibi olmaktan amaç, hakikati kavramak özellikle de **Allah’a** yakınlaşmaktır.

Modern dönemde insanlar, zenginleşme ve tabiata hükmetme noktasında bilginin gücünü keşfettiler. Bilginin teknolojiye dönüştürülmesi olumlu bir durum iken, menfaatleri uğruna ellerindeki teknolojik gücü sorumsuzca kullanmak ahlaki bir sorumluluk gerektirir. **Kur'an** bu konuda şöyle buyurarak insanları uyarır: “İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır.” (**Rûm suresi, 41. ayet.**)

Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle dua etmiştir: “Allah’ım! Huşu duymayan kalpten, kabul edilmeyen duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana sığınırım. Bu dört şeyden sana sığınırım.” (**Tirmizi, Deavat, 68.**) Kuşkusuz, kendini bilen, Rabbinin de bilir. **Yunus**’un dediği gibi:

“İlim ilim bilmektir,
İlim kendin bilmektir.
Sen kendini bilmezsin,
Ya nice okumaktır?!”

2. İSLAM İNANCINDA İMANIN MAHİYETİ

İman, sözlükte “güven içinde bulunmak, korkusuz olmak, tasdik etmek ve inanmak” anlamlarına gelir. İman, Peygamberimizin (s.a.v.) Allah’tan (c.c.) getirdiği her şeyi tasdik etmek, onun haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul edip ve bunların doğru olduğuna gönülden inanmaktır. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 167.)

Allah’a (c.c.), Hz. Peygamber’e (s.a.v.) ve onun haber verdiği her şeye yürekten inanıp, kabul ve tasdik eden kimseye **mümin** denir. Korku ve şüphenin yerini güvende olma ve sakinlik hakim olur. **İmanın zıddı inkârdır.**

Kâfir sözlükte, hakikati örtmek, inkâr etmek ve yalanlama demektir. Allah’ın (c.c.) varlığını reddeden, İslam dininin temel esaslarına inanmayan, Kur’an-ı Kerim’in bir veya birkaç ayetini veya tamamını inkâr eden kişiye de **kâfir** denir.

Kur’an-ı Kerim, müminlerin özelliklerini şöyle açıklar: “Müminler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. O’nun âyetleri kendilerine okunduğu zaman (bu) onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler. Onlar namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçekten müminlerdir. Onlara, Rableri katında yüksek mertebeler, bağışlanma ve cömertçe verilmiş rızık vardır.” (**En’fal suresi, 2-4. ayetler.**)

İslam, sözlükte “kurtuluşa ermek, boyun eğmek, teslim olmak, teslim etmek, vermek, barış yapmak,” anlamlarına gelir. İslam, terim olarak Yüce **Allah’a (c.c.)** itaat etmek, **Hz. Peygamber’in (s.a.v.)** getirdiği şeylerin hepsini kalp ile tasdik edip (onaylamak) ve dil ile söyleyerek **Allah’ın (c.c.)** emir ve yasakları doğrultusunda yaşamaktır. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 176.)

Allah’ın (c.c.) dinine teslim olan, **Hz. Peygamber’in (s.a.v.)** din adına bildirdiği her şeye gönülden bağlanan, ibadetlerini yerine getiren, dinin güzel ahlakını davranışlarına yansıtarak inandığı gibi yaşayan kişiye Müslüman denir. Buna göre, Müslüman inancının gereğini tam bir teslimiyetle yerine getiren kişidir.

Kur’an-ı Kerim’de insanlar iman yönünden şu şekilde gruplandırılmıştır:

1. **Mümin:** Allah’a (c.c.) iman eden kişi.
2. **Münafık:** Allah’a (c.c.) inanmadığı hâlde inanmış gibi yapan kişi.
3. **Kâfir:** Allah’a (c.c.) inanmayan kişi.
4. **Müşrik:** Allah’tan (c.c.) başka ilah olduğunu kabul eden kişi.

İman Tasdik ve İman İkrar İlişkisi

İmanın en önemli unsuru kalp ile tasdiktir. **İman, Allah'ın (c.c.)** varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip (onaylayıp) dil ile ikrar etmesidir.

İman bir kalp işidir. Dil ile ikrar her zaman yeterli değildir çünkü kalpleriyle inanmadıkları hâlde ağızlarıyla "inandık" diyenlerin durumunu **Allah (c.c.)** şöyle kınamaktadır: "Ey peygamber! Kalpleri inanmadığı hâlde ağızlarıyla "iman ettik" diyenlerden ve Yahudilerden küfürde yarışanlar seni üzmesin. Onlar hep yalana kulak verirler, sana gelmeyen başka bir kesimi dinler dururlar; kelimeleri konulduğu anlamlarından kaydırıp değiştirirler..." (**Maide suresi, 41. ayet.**) İmanın kalp ile ilgili bir husus olduğu **Kur'an-ı Kerim**'de şöyle ifade edilir: "İşte onların kalbine Allah imanı yazmış..." (**Mücâdele suresi, 22. ayet.**), "Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslâm'a açar kimi de saptırmak isterse göğşe çıkıyormuş gibi kalbine darlık ve sıkıntı verir. Allah inanmayanları işte böyle cezalandırır." (**En'âm suresi, 125. ayet.**)

Tevhid, kelime olarak "birklemek" anlamına gelir. **Allah'ın (c.c.)** varlığına, birliğine ve bütün yüce sıfatları kendisinde topladığına inanmaktır. Bu inanç en özlü biçimde "**kelime-i tevhid**"te ifade edilmiştir.

Kelime-i tevhid: "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resulullah" sözüdür.

Anlamı: "Allah'tan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed O'nun elçisidir."

Kelime-i şehadet: "Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resulüh" sözüdür.

Anlamı: "Ben Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in, O'nun kulu ve elçisi olduğunu şehadet (şahitlik) ederim."

Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de tevhid inancı ile ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: "De ki: O Allah birdir. Her şey ona muhtaçtır. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi de yoktur." (**İhlâs suresi, 1-4. ayetler.**)

İman Bilgi İlişkisi

"... Allah'a karşı ancak kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır." (**Fâtır suresi, 28. ayet.**)

İman, kalp ile tasdiktir fakat bunun için kişinin neye iman ettiği hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Bu anlamda iman ile bilgi arasında yakın ve açık bir ilişki vardır. Dolayısıyla her inanan kişi, neye inandığını bilmeli fakat her bilgi sahibi kişinin de inanması beklenilmez. Bundan dolayı imanın temel unsuru kalp ile tasdiktir. İnanılacak konularda bilgi sahibi olan kişi kalbiyle ve özgür iradesiyle tasdik eder ve **Allah'a (c.c.)** teslim olur.

İman Amel İlişkisi

"İman edip salih amel işleyenlere ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir." (**Ra'd suresi, 29. ayet.**) **Amel**, sözlükte "yapılan iş, eylem ve fiil" anlamlarına gelir. Dinî anlamı ise **dünya ve ahirette ceza veya mükafat konusu olan, iradeye dayanan her türlü iş ve davranış** demektir. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 17.)

İman; Hz. Muhammed'in **Allah'tan (c.c.)** getirdiği esasların doğru olduğunu kabul edip onlara gönülden inanmaktır. **İbadet** ise **Allah'ın (c.c.)** rızasını gözeterek yapılan her türlü güzel iş ve davranış demektir. **İman ve ibadet; İslam dininin en önemli iki temel unsurudur.**

Taklidî İman ve Tahkikî İman

“Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah’ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler: “Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ve takdis ederiz. Bizi cehennem azabından koru!” (Âl-i İmrân suresi, 191. ayet)

İman; inanılacak hususların kesin delillere dayalı olup olmamasına göre de **taklidi**, **tahkiki** **iman** diye ikiye ayrılır:

1) Kesin bilgilere, delillere ve bir araştırmaya dayanmaksızın; ana ve babadan, öğretmen veya çevresindeki insanlardan görerek ve öğrenerek; doğup büyüdüğü toplumun inançlarına herhangi bir sorgulama yapmaksızın inanmaya **taklidi iman** denir. **Taklidi iman**, Müslüman bir toplum içinde doğup büyümüş olmanın doğal bir sonucudur.

2) Kesin delillere, bilgiye, araştırmaya dayalı imana ise **tahkiki iman** denir. **İmanda aslanan budur**. İnsanın neye niçin inandığını araştırıp bilmesi gerekir. Bir kimse inanç konularında araştırma ve sorgulama yaparak tahkiki imanın oluşmasını sağlar.

Öncülleri Kur’an ve hadise dayanan delile **nakli delil veya dinî delil** denir. Öncülleri akla dayanan delile **akli delil** denir.

3. KUR’AN’DAN MESAJLAR: İSRÂ SURESİ 36. AYET VE MÜLK SURESİ 23. AYET

“Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.” (İsra suresi, 36. ayet)

Ayette bu bilgi kaynaklarının doğru kullanılması gerektiği, bunlardan sorumlu olduğu ifade edilmektedir. Kuşkusuz bu yasak, insan ilişkileriyle ilgili olup bilimsel ve fikrî konularda kurallara uygun olarak tahminler yürütmek, görüş belirtip ictihadlarda bulunmak meşrû, hatta gereklidir. (Kur’an Yolu Tefsiri C 3, s. 481-482)

İnsan bu bakımdan nelerin sorumluluk getireceğini ve nelerin de kendi aleyhine olabileceğini bilme imkânına sahiptir. Dolayısıyla bilmediğini iddia ederek yaptığı yanlış davranışlardan dolayı ahiret gününde hesaptan kurtulması mümkün değildir.

Meal: Kuran ayetlerinin tam karşılıkları başka dillere aktarılmadığından, ayette anlatılmak istenileni kelimesi kelimesine değil de biraz ekşiğiyle başka bir dile çevirme ve yakın anlamlar vermesine denir.

Tefsir: İnsanın bilgi birikimi ve Arap diline hakimiyeti ölçüsünde Kur’an-ı Kerim metninin içerdiği manaları ortaya çıkarması ve yorumlamasına denir. (MEB Dinî Terimler Sözlüğü, s. 226, 356.)